

99

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 1

BEOGRAD 1933 GODINE

KNJIGA 2

XXIV REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 10 FEBRUARA 1933 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

POTPRETSEDNICI

Dr. AVDO HASANBEGOVIĆ

Dr. KOSTA POPOVIĆ

SEKRETAR

MILAN MRAVLJE

PRISUTNI GG. MINISTRI: Predsednik Ministarskog saveta dr. MILAN SRŠKIĆ, Ministar gradjevina dr. STJEPAN SRKULJ, Ministar unutrašnjih poslova ŽIVOJIN LAZIĆ.

POČETAK U 10 ČASOVA PRE PODNE

S A D R Ž A J :

- Pre dnevnog reda:** 1. — Čitanje zapisnika;
2. — Izveštaji Verifikacionog odbora o dolasku za narodnog poslanika Dragutina S. Bugarskog, zemljoradnika iz Krtinske, na mesto Aleksandra M. Simovića, koji je dao ostavku i o dolasku za narodnog poslanika Velimira Z. Markovića iz Desimirovca na mesto Alekse Obradovića, koji je dao ostavku.
3. — Odsustva narodnih poslanika.
4. — Interpelacija Alojzija Pavliča, narodnog poslanika, na Ministra unutrašnjih poslova.
Dnevni red: Produženje pretresa izveštaja Odbora za proučavanje zakonskog predloga o izmenama i dopunama zakona o izborima narodnih poslanika za Narodnu skupštinu.
Govornici: Dr. Nikola Kešeljević, Alojzij Pavlič, Miloje Sokić, Dr. Fogumil Vožnjak, Stevan Ćirić.

Simovića, narodnog poslanika iz Zabrežja, izabranog u Srezu posavskom, Banovine drinske, koji daje ostavku na mandat narodnog poslanika za Srez posavski.

Po rasmotrenju izbornih akata i kandidatske liste, Verifikacioni odbor je utvrdio, da je na kandidatskoj listi za Srez posavski, čiji je sreski kandidat Aleksandar M. Simović, industrijalac iz Zabrežja, njegov zamenik Dragutin S. Bugarski, zemljoradnik iz Krtinske.

Na osnovu prednjeg i § 66 Zakona o izboru narodnih poslanika, Verifikacionom odboru je čast predložiti Narodnoj skupštini da izvoli oglašiti i pozvati za narodnog poslanika Dragutina S Bugarskog, zemljoradnika iz Krtinske.

Predsednik Verifikacionog odbora

Dr. Milenko Marković s. r.

Članovi:

Nikola Sokolović s. r.

Mil. Dj. Perić s. r.

Mladen Milošević s. r.

Dr. Živan M. Lukić s. r.

Živ. A. Stevanović s. r.

Tihomir Šarković s. r.

Jov. R. Kandić s. r.

Gl. Tadić s. r.

Dr. Nikola Nikić s. r.

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Otvaram XXIV red. sastanak. Izvolite čuti zapisnik prošlog sastanka.

Sekretar Milan Mravlje pročita zapisnik XXIII red. sastanka.

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima li ko šta da primeti na pročitani zapisnik? (Nema.) Primedaba nema, zapisnik je primljen. Izvolite čuti izveštaj Verifikacionog odbora.

Sekretar Milan Mravlje čita:

„NARODNOJ SKUPŠTINI

Verifikacioni odbor primio je preko Predsedništva Narodne skupštine ostavku g. Aleksandra M.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština pročitani izveštaj Verifikacionog odbora? (Prima.) Pošto je Narodna skupština primila, to se oglašava za narodnog poslanika gospodin Dragutin S. Bugarski, za Srez posavski. Izvolite čuti dalje.

Sekretar Milan Mravlje čita:

NARODNOJ SKUPŠTINI

Verifikacioni odbor dobio je preko Pretsedništva Narodne skupštine ostavku na poslanički mandat g. Alekse Obradovića, izabranog u Srezu kragujevačkom, Dunavske banovine. Po razmotrenju izbornih akata i kandidatske liste, Verifikacioni odbor je utvrdio da je na kandidatskoj listi za Srez kragujevački, čiji je sreski kandidat Aleksa Obradović, trgovac iz Kragujevca, njegov zamenik Velimir Ž. Marković iz Desimirovca.

Na osnovu prednjeg i § 66 Zakona o izboru narodnih poslanika, Verifikacionom odboru je čast predložiti Narodnoj skupštini da izvoli oglasiti i pozvati za narodnog poslanika g. Velimira Ž. Markovića, zemljoradnika iz Desimirovca.

Pretsednik Verifikacionog odbora
Dr. Milenko Marković s. r.

Članovi:

Mil. Dj. Perić s. r.
Mladen Milošević s. r.
Dr. Živan M. Lukić s. r.
Živ. A. Stevanović s. r.
Tihomir Šarković s. r.
Jov. R. Kandić s. r.
Gl. Tadić s. r.
Dr. Nikola Nikić s. r.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština pročitani izveštaj Verifikacionog odbora? (Prima.) Pošto je Narodna skupština primila, to se oglašava za narodnog poslanika g. Velimir Ž. Marković, zemljoradnik iz Desimirovca, za Srez kragujevački. Izvolite čuti odsustva narodnih poslanika.

Sekretar Milan Mravlje čita: G. Rista Djokić, narodni poslanik, izveštava da je bolestan i da ne može prisustvovati skupštinskim sednicama.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Odobrava li Narodna skupština traženo odsustvo? (Odobrava.) Traženo odsustvo je odobreno. Izvolite čuti interpelaciju.

Sekretar Milan Mravlje saopštava: G. Alojzije Pavlić, narodni poslanik, upućuje interpelaciju na g. Ministra unutrašnjih poslova o maskenbalu u Auto klubu u Beogradu.

Potpredsjednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ova će se interpelacija dostaviti nadležnom g. Ministru. Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je: Nastavak pretresa izveštaja odbora za proučavanje zakonskog predloga o izmenama i dopunama u Zakonu o izboru narodnih poslanika za Narodnu skupštinu. Ima reč g. dr. Nikola Kešeljević.

Dr. Nikola Kešeljević: Gospodo, u prisustvu nepunih 60 narodnih poslanika govoriću o najvažnijem političkom zakonu koji u opšte postoji u ma kojoj državi, pa razume se i kod nas, kad bi ovaj zakon koji je pred nama uopšte mogao da se nazove zakonom. Projekt zakonski koji se pretresa ovde u Skupštini sa ovako malo interesa i sa strane narodnih poslanika

i sa strane Kraljevske vlade, pretresa se u prisustvu, kako je jedan od kolega rekao, samo dežurnog Ministra. To nije čudo da se Narodna skupština ovako malo interesuje jednim zakonskim projektom koji nije označavao ništa drugo nego unapred određene, jasno postavljene kvazi zakonske principe kako će da se išpekulira, kako će da se stvori jedan izborni rezultat gotovo bez apsolutno ikakvog uticaja volje onoga koji izborne rezultate treba da odredi svojim ubedjenjem i svojim mišljenjem, t. j. bez volje naroda. (Glasovi: Tako je!)

Gospodo, kad uzmete čitav niz zakonskih projekata koje je vlada podnela, zakonskih projekata političke prirode, zakon o samoupravama i zakon o opštinama koji je pred nama na pretresu u odboru, vi ćete videti da ti svi zakonski projekti idu jednom istom smeru, t. j. da u glavnom izigravaju one principe o kojima oni govore. Umesto da to bude proučavano, da se princip samouprave kod opštinskog zakona ostvari, biva obratno, to je isključivo zakonski projekat kakav nam je podnesen a kakav će i da ostane, razume se, po kome će se od opštinskih samouprava, koja treba da bude škola za narodno i političko i ekonomsko vaspitanje, stvoriti jedna ustanova, koja neće biti ništa drugo nego čista i prečišćena pandurija sreskih načelnika. Gotovo to isto, samo u većem obimu, treba da se stvori i ovde pomoću izbornog zakona koji je pred nama. Svaki izborni zakon odgovara svojim idealima u toliko u koliko se više približuje volji naroda. Po ovome zakonskom projektu koji je pred nama volja narodna je poslednji princip o kome se uopšte vodi računa. Uopšte vodi se računa samo u toliko u koliko ta volja narodna ne bi mogla i ne bi smela biti ostvarena. Izgleda mi da je Vlada donoseći ovaj zakonski projekt pošla od pretpostavke da ona prosto naprosto nema ni trunke poverenja u narodnim masama, a ni oslonca. Drugo, Vlada nema one organizacije koja je bitna u svima zemljama u kojima se do sada vodio parlamentarni ili bar kvazi parlamentarni život, Vlada nema organizacije preko koje se uopšte vrši politički život t. j. ona nema stranke. Vlada nema one organizacije preko koje se uopšte vrši politički život t. j. nema stranke odnosno ima stranku koju pod znakom navoda nazivaju Jeres. (Smeh). Ta jeretička stranka, gospodo, postoji samo na papiru. Poznata je stvar da su tu stranku osnovali sreski načelnici upisujući po 60 ljudi, jesu li bar taj upis izvršila ona lica koja su tu potpisana, to razume se zna samo onaj sreski načelnik koji to potvrđuje, pošto je muhur sreskoga načelnika jedino merodavan! Pa gde nije bilo sigurnih sreskih načelnika, poslat je i jedan podban da putuje po banovini i skuplja potpise za stranku, jer je bila mala vlast sreskoga načelnika, pa je trebao jedan teži gospodin da to vrši. Ja to uostalom ne zameram, jer mi je poznato da je jedan naš poslanički drug odavde, koji je član vladine većine, izjavio pred nama, nekolicinom narodnih poslanika, 27 pr. mes. da je on pristupio staranci, međutim on se još pre godinu dana vodi po spiskovima kao član stranke. Razume se kad Vlada imajući takve temelje koji su gnjili, koji su na staklenim nogama, prirodno je što danas i vrapci na krovovima znaju koliko je jaka ta sloga i koliko je cementirana ta politička zajednica. Rezultat je toga da su nekoliko drugova naših pristupili i osnovali još jedan zaseban politički klub u Narodnoj skupštini.

Kako se je, gospodo, imala i ima takva podloga, razume se da onda Vlada nije smela podnositi Narodnoj skupštini jedan zakonski projekat koji bi stvarno bio projekat izbornog zakona. Ako se uopšte hoće da govori o parlamentarizmu, o izborima, o narodnim predstavnicima i poslanicima, onda se ne može smatrati da oni koji prema ovakvom zakonskom projektu dodju u Narodnu skupštinu mogu da se nazovu narodni poslanici. Sa mnogo više prava mi, koji ovde sedimo takodje na jednom kompromisu sa parlamentarnim moralom, možemo da se nazovemo narodnim predstavnicima. Jer mi smo došli u Skupštinu posle jednoga stanja u kome parlamentarne kontrole nije bilo, gde nije bilo ustavnosti niti smo tu ustavnost mi stvarali. Tako je onaj koji je držao vlast u rukama nalazio za shodno, i to je jasno i logično, to se može razumeti. Ali se nikako ne može opravdati ovakav izborni zakon koji se zasniva na nekolikim izjavama Predsednika vlade, ne mogu da kažem deklaracijama, jer to nisu, pošto je g. Predsednik vlade zaveo takav običaj već nekoliko puta, tako da mi izgleda da će dostići jednog svog ranijeg kolegu g. Uzunovića koji je takvim načinom za 6 meseci 6 puta padao i dolazio na vlast; pa i naš g. Predsednik kaže da je poslednji put došao parlamentarnim putem, a o tome je Parlament doznao tek kad je pročitao ukaz o sastavu njegove vlade! On nije davao deklaraciju Skupštini, davao je izjave u klubu i po odborima i na osnovu tih izjava, taj put treba da bude ka normalizaciji i demokratizaciji. Te su reči „normalizacija i demokratizacija“ toliko zloupotrebjavane da su postale otrepane kako se ovde tumače. Ako je ovo put ka demokratizaciji da se narodni poslanici biraju na listi koju stvara jedan nosilac, što znači apsolutnu zavisnost od jedne licnosti u zemlji koja nije monarh, onda ja ne znam kako se ima savesti da se govori o demokratizmu unoseći jedan ovakav princip u izborni zakon. Jednoga dana nekom x—y kao nosiocu liste može se prohteti da kaže: ne dopadaju mi se tvoje crne oči i ne dam ti na listu! Onaj koji bude izabran na takvim listama, može sve biti pre, nego narodni predstavnik. Narod će biti postavljen ponova, ali samo mnogo gore nego pre pred tom alternativom, da mora da bira onoga koga mu nosilac dozvoli. To je jedan od puteva ka demokratizaciji, drugi put ka demokratizaciji, to je javno glasanje. Našli se ljudi koji advociraju zato, da je javno glasanje moralnije, demokratskije, nego tajno glasanje. Znači pravi se kompromis sa savešću. Ja razumem bojati se birača, ali ne razumem tu kuraž, da jedan čovek sa ovakvih mesta — bilo sa ove ili one govornice može da zastupa princip javnog glasanja u vezi sa moralom i demokratijom. (Dragović: To dolazi od glagola: morati!) Može biti da su to niški pojmovi, verovatno ti si pogodio. Vlada, koja je mogla ne sumnjivo da ima podloge i oslonca u narodu, postarala se da mu svim silama, hotimično ili nehotimično, meni pre izgleda hotimično da tu vezu, organizaciju stranke u narodu koja treba da bude podloga za sprovodjenje njene politike, starala se svim silama da tu podlogu uništi, da je nema da postoji.

Vrhovi te stranke, kao što je svima nama poznato, mogu mene zvanično demantovati kako hoće, ali vi ste ubedjeni da niko nije manje želeo osnivanje te stranke, u ovoj skupštinskoj sali nego baš oni, koji su njene vodje i glavaši. (Pljeskanje manjine). Mi do danas nemamo ni jedne ničim meritorne, da se poslužim novim terminom Kraljevske vlade, izjave glavnih

pretstavnika o toj stranci. Čitajte sve pažljivo ono što su govorila gospoda ministri, što su govorili predstavnici stranke i Glavnog odbora, pa ćete videti da su govorili samo pojedini poslanici koji su smatrali da tako treba da govore i da rade. Članovi Vlade i vodeće licnosti stranke nisu hteli da daju tačno i određeno mišljenje o tome. Razume se da „Kako seješ, tako žanješ“ i u narodu se sporilo to da i oni mali ljudi što su bili u početku prišli i one velike mase koje su htele da pridju toj stranci nisu došli, čak su se počeli razilaziti. Da navedem niški govor Predsednika vlade. U zemlji su postala dva jasno određena pravca. Program t. zv. opozicije ili grupe protiv opozicije biv. partija i program vlade i skupštine, koja je izabrana 8 novembra 1931 godine. Gospodo, kad je Predsednik vlade ovde u Skupštini pred nama u jednom sjajnom govoru, koji je trajao više od jednog sata, izneo svoje poglede na tu političku radnju, koja će se sprovesti u zemlji, ovde nije bilo ni jednog čoveka pa čak ni oni koji su bili nerasporeženi, da priznaju da je to tako tačno i dobro rečeno. Onda je cela Skupština stala za tim Predsednikom vlade i za tom njegovom izjavom i usvojila je od tačke do tačke.

Gospodo, nije prošlo ni nekoliko dana posle toga došlo je do jedne konferencije u Nišu. Čekalo se nekoliko sati čini mi se na jednoj stanici pred Nišom da bi se moglo ući u Niš, jer nije bilo nikoga ko će sresti gospodu ministre, predsednike i glavne vođe stranke. Trebalo je sve to organizovati pa da se tek onda udje u Niš. Na kraju krajeva Niš se poklonio, došlo se tamo i na tom zboru bez isticanog pitanja i potrebe izjavljuje se sa najmerodavnijeg mesta, da će biti pred zemljom i narodom postavljeno pitanje jedinstva i federacije. Od te pukotine do danas ne samo da pukotina nije zakrpljena nego je sve više i više rasla, i danas je stvoreno deset pukotina duž cele zemlje i celog naroda. Mi, gospodo, danas imamo dva krvavo zavadjena neprijateljska tabora i u svakom takvom taboru ima po nekoliko krvavo zavadjjenih frakcija. Nikad mi nismo bili u višem političkom rasulu nego danas. Danas se naše stanje u pogledu partijskog i političkog života gotovo ničim ne odlikuje od stanja koje je bilo uoči 6 januara, ono je još gore. Ovde je jedna skupština izabrana jednoglasno i izabrana bez konkurencije. Dobro, šta će biti sada? Sada će da se donese ovakav zakonski projekat i vi ovde za ova dva tri dana vidite da odavde govore predstavnici vladine većine, često puta oštrije nego mi.

Gospodo, opozicija posle govora u Nišu probudila se. Počeli su se javljati kao logični rezultati pa i kao konzekvence te izjave, punktacije, jedna za drugom. Vlada je za te punktacije znala već mesecima ranije i trpela ih je sve do izvesnog momenta, dok nije osetila da joj gori tlo pod nogama, i sada dolazi da najpotrebnije rešava. Dokle se obični građani, obični politički ljudi, ljudi koji znače najmanje i najsitnije jedinice, koji nose letke po zemlji, hapse i predaju Državnom sudu za zaštitu države, dotle se tvorcima punktacija voze salonskim kolima iz jedne pokrajine, u banje, u drugu pokrajinu. I ako je rečeno da je jedan gospodin zbog šećerne bolesti došao u Vrnjačku banju, ja znam da je Predsednik vlade zbog šećerne bolesti išao u Slovenačku, a g. Korošec zbog šećerne bolesti vozi se u Vrnjačku banju. Kad već postoji u Slovenačkoj jedna banja za

šecernu bolest a ne dve, onda izgleda da su svoga kvazi — protivnika doveli u banju zato da s njim lakše divane i vode razgovore i pregovore, kao što polako miriše na to i da se sve vrati posle ovoga izbornog zakona na ovo, što apsolutno vodi čisto ličnom režimu i ničemu drugom. Ni o kakvim političkim formacijama drugim na osnovu ovoga izbornog zakona ne može biti govora osim ličnog režima. Stvaraju se nosioci lista, stvaraju se na silu uticajne političke ličnosti. I taj lični politički režim političara vodi tamo da se sa ovim licima mogu voditi pregovori, domundavanja i da se opet vrati na sve ono što je bilo pre šestog januara. Kako će se to natezanje produžiti? Hoće li biti to isto kao sa S. H. S., vozilo se sa tim nazivom 10 godina, dokle nismo došli do normalne reči „Jugoslavija“? Hoće li i ova „jeres“ da se razvlači i dalje, dokle se dode do normalnog stanja, ne znam, ali ne treba zaboraviti da današnje prilike ne samo političke nego i ekonomske nisu takve, da se može tako lako titrati sa raspoloženjem naroda. Danas je, gospodo, u podgrlcu duša ne samo političkom svetu nego i ekonomskom. Ekonomsko-socijalna pitanja stvaraju takvo raspoloženje, da bi Vlada kod donošenja ovakog zakona morala o tome voditi računa. Vlada smatra da je jedna energična mera pri donošenju ovoga zakona izjava data od g. Predsednika vlade. Izgleda čudnovato da se ta izjava, koja je bila najenergičnija koju, sam čuo od g. Predsednika vlade nije ponovila u štampi. Da pomenim i tu pokojnicu kao što je naša štampa. Kod nas štampa ne postoji. Postoji jedna ustanova koja saopštava samo ono što sme da se zna, a to je Agencija Avala. A sve što tamo nije napisano, o tome ima da se čuti ili ako se nešto kaže da se ide u aps. Zato, gospodo, naše novine pišu samo one skandalozne stvari, afe-re seksualnog karaktera, ubistva, to je valjda radi podizanja morala u narodnim masama.

Vrlo dobar način i vrlo dobro srestvo. Šta ćemo; štampi ne ostaje ništa drugo, ona ne sme ništa drugo da piše sem na tome polju; na tome polju puštena je široka volja, neka piše ko šta hoće i koliko hoće. Gospodo, kad bi se mišljenja i kad bi se reči koje se čuju sa ove govornice ovde mogle štampati od reči do reči, bilo bi mnogo bolje, nego ovako kako se pronosi kroz celu državu i kroz ceo narod od usta do usta, i ta usmena štampa, gospodo, kad prekipi, kad te reči dobiju monstruozi oblik, Vlada se pojavljuje sa svojim izveštajem da je imala sednicu tada i tada i da su rešavani tekući poslovi. Vlada se bavila i mojom ličnošću gospodo. Ja sam podneo jedan zakonski predlog o tome da se odvoji crkva od drave a vi svi znate da se vlada požurila i postarala i našla za shodno da opet posle tog mora da održi sednicu i da da kominike. Taj prvi kominike bio je sjajan, jedinstven.

Potpredsednik Dr. Kosta Popović: Molim vas, gospodine poslanice, da govorite o predmetu koji je na dnevnom redu.

Dr. Nikola Kešeljević: (nastavlja): Ovo je reč o politici, pa imam prava da govorim, jer je ovim zakonom vezan ceo politički život čitave države. Gospodo, vlada bi bila konsekventnija da je na toj „meritornoj“ sednici donela to „meritorno“ rešenje i da je odredila jednoga od svojih članova da ode do g. Pelegrinetija da mu poljubi ruku i da se izvini. Tada bi bilo logičnije i njeno rešenje i njen zaključak. Gospodo, da bi pokazao da je ovo tačno mogu da kažem da

sam podneo taj predlog u pola šest uveče a list „Polo d Italia“, koji izlazi u Trstu, noću je izvešten i on je sutra ujutru štampa u tome listu sa celom sadržinom. I kazao je još da je kroz moja usta vlada ustala protiv katolika. Nikakvih veza s vladom Kraljevskom ja nemam. Apsolutno nikakvih veza. Da li sam ja zakonski predlog podneo po želji Kraljevske vlade ili ne, to vi svi dobro znate. I taj list hteo je da iskoristi, makar da ima dosta svojih briga u svojoj zemlji, i ja ne bih želeo ništa drugo nego da Bauer i Similija imaju kod nas isti položaj kao što ima papa kod Musolinija, pa bi ovi igrali pipirevku ovde (Zagor i pljesak). Interesantno je, gospodo, da u kombinaciji izbornog zakona, naša Vlada podnoseći ovaj zakonski projekat učinila je, da se on u odboru četiri puta radjao. Ovo što sad radimo to je četvrti projekat, a sad se radja još i peti, koji će da ispili iz ovog četvrtoga. Mi smo, gospodo, dva meseca pretresali ovaj zakonski projekat u odboru. Vlada je tom prilikom uvidela, da je prvi projekat bio nedonošče, pa ga je odbacila; zatim je donela drugi, pa je videla da i on ne valja. Pa donela treći, pa ni on nije bio dobar, i onda je tek donela ovaj četvrti projekat, koji je zbilja najgori. Našla se, gospodo, kombinacija izmedju dva zakonska projekta, o čemu je vrlo lepo juče govorio poslanik vladine većine g. Dimitrijević, a to je, da je ovaj četvrti projekat kombinacija fašističkog izbornog zakona i rumunskog izbornog zakona.

Mi smo, gospodo, 1920 godine imali izborni zakon, koji smo izradili na osnovu grčkog izbornog zakona, a sad 1933 godine rešavamo o zakonu, koji je izradjen na osnovu Musolinijevog i Rumunskog izbornog zakona. Kako se Rumunija opekla sa tim svojim izbornim zakonom to svi znamo, jer smo videli, da je kod nje stranka, koja nije imala ni deseti deo mandata, dobila većinu i došla na vladu. Gospodo, kad se zna, da se svaki narod koristi iskustvom koje su drugi narodi imali u svojoj političkoj istoriji, pa i svakoj drugoj istoriji, ja ne znam onda, zašto se uopšte i ova naša vlada nije time koristila. Dovoljno je, gospodo, da se zna da su nesimpatični takvi eksperimenti koji postoje i u drugim zemljama i da takvi eksperimenti postaju smešni.

U bivšoj Kraljevini Srbiji postojao je jedan odličan izborni zakon koji, daj Bože, da mi skoro vidimo. Narodne mase su navikle na izborni red po tome zakonu, i trebalo je da se taj zakon i kod nas usvoji. Medutim, vi sad hoćete po ovome zakonu koji rešavamo, da onaj koji dobije na izborima 5000 glasača, a njegov protivnik samo 500 glasača, vi hoćete; da ovaj sa 500 glasova dodje u Skupštinu, a onaj sa 5000 da ne dodje, i hoćete još da se takvo Narodno predstavništvo nazove izrazom narodne volje. Ja onda ne znam, gospodo, šta je falsifikat narodne volje. Ja ne mogu da razumem obraz jednog takvog poslanika i takvog čoveka, koji hoće da dodje u Narodnu skupštinu za poslanika, i da tamo sedi izabran sa svega 500 glasova.

Gospodo, da vidite kakvih će biti posledica od ovog izbornog zakona. Vi znate da se po ovom izbornom zakonu traži da se nosiocu liste moraju da kandiduju u toliko i toliko srezova, u šest banovina. Vlada koja vodi politiku jedinstva, a ne plemensku, ona ovim projektom stvara uslove, da naša država mora da pukne, i to od Kotora pa preko Bosne, Srema, Osijeka, Sombora i Subotice. Dakle na dve polo-

vine koje će se krvno zavadići među sobom zbog ovoga zakona. Kao što dakle vidite iza ovog projekta postoji tendencija da se država podeli na dve polovine religiozne, a u sredini bi ostao samo Spaho, koji će da skida kajmak. (Čuje se: Ne može, jer je uhapšen policijski dvadeset dana!)

Gospodo, ne samo da se ovim zakonskim projektom stvara mogućnost verskog razdora, a to zakonom ne bi trebalo dozvoliti, nego se stvara i mogućnost čisto plemenskih kombinacija. Jer na osnovu ovoga zakonskog projekta može da se pojavi Korošec sa svojom listom čisto verskog i plemenskog karaktera, koji bi se kandidovao u banovinama Vrbaškoj, Savskoj, Dravskoj, Primorskoj, pa ako hoćete i Dunavskoj, gde će imati svoju listu, koja će biti čisto religiozna. Prema tome ovaj zakon postigao bi sasvim obrnuti rezultat od onoga koji se želi da ima. Kako onda da ne sumnjamo, da ne budemo ubedjeni da to Vlada baš i želi. Unosi se nosilac liste čiji će igrati prvu ulogu. Ta ličnost ne zavisi od stranke i programa i on dalje vodi politiku onaku kakvu hoće. Ta ličnost doći će u dodir sa ljudima koji će se kandidovati i na regionalnoj i na verskoj osnovi. Već nije tajna, zna se kroz celu Skupštinu, da se govori o R. R. sazrevanju, koje se vodi odavno i iz Skupštine, pa se govori da nije ni Vlada bez učešća. Iako sam postavio o tome pitanju u odboru, nisam na to pitanje dobio odgovor, i ako sam na ostala sitnija pitanja dobijao odgovore.

Da bi poslanici imali što više elana da rade na ostvarenju i postizavanju ovog „ideala“, pod navodnicima razume se, — ovog zakonskog projekta Vlada trči i izlazi u susret. Svi ste vi jako zadovoljni ispunjenjem želja koje kod Kraljevske vlade skromno podnosite. Vi svi znate kako Vlada ostvaruje te poslaničke želje. Ovde se podnose interpelacije i pitanja i ja sam još prošle godine govorio o jednom podbanu i rekao da je taj podban uzeo 154.000 dinara za putovanje i dnevnice, a on je podban i danas i bio je prisutan jednoj drugoj stvari, pobuni na Cetinju. (M. Dragović: Gde je Vlada?) Ja o njoj ne vodim računa kad ona ne vodi o nama. Prisutni su bili Ministri, prisutan je bio pretsednik Skupštine, kad je taj podban bukvalno učestvovao u jednoj gužvici koja je se stvorila. Kada mu se postavilo pitanje, on nije hteo na pitanje ni da odgovori. On je kazao da je stvar u nekoliko uzvika i ništa više, tako da je se jedan funkcioner, koji je bio prisutan, time zaprepastio i morao takav odgovor iz Dubrovnika da demantuje telefonski. Ovde su podnošeni izveštaji drugih lica, koji imaju druge moći prema narodnim poslanicima i senatorima, i nikakvih rezultata to nije imalo. Možete misliti kad Kraljevska vlada ovako tretira narodne poslanike i senatore kako onda tretira ovaj bedni svet.

Ovde se postavio zahtev, nekoliko puta odavde je obećano da će se liberalnije kroz prste gledati na štampu pa se međutim danas stavlja štampi na usta sedam brava dubrovačkih i kuku onome koji ne posluša. I imate ovu gluvu kuću, odavde ništa na belu svet ne izlazi. Izgleda da su zidovi u poslaničkoj dvorani naročito mračni, kako bi što više naličila na tamnicu.

Situacija je, gospodo, takva da se ne štampa ni ono što se ovde govori, i ne iznosi na javnost, ili kad bi neko probao da iznese na javnost neku svoju situaciju nuždu kao što je to normalno u celom svetu.

Mi imamo iz dana u dan sve više inostranih listova i žurnala kojima se zabranjuje ulaz u našu zemlju. Na kraju krajeva imaćemo zabranu kao što je pre rata od šale u Crnoj Gori govoreno: Da posećemo bega Gutenberga pa da se ništa ne štampa, nego da se oslonimo na usmenu literaturu pa kako Bog kome da.

Gospodo, Kraljevska vlada u toj političkoj borbi, koju vodi za osnivanje političke partije, našla je za shodno da počne borbu sa opozicijom i kao svoje mere, koje su bile ipak polumere, pipkanja u vazduhu, šta je ona upotrebila? Počela je sa interniranjem. Zna se već da je g. Korošec interniran, zna se već svuda da je g. Maček interniran. (Čuje se: Mi ne znamo!) Tu nije dozvoljeno štampi da progovori, šta je sa njima, i ona to ne štampa. Vlada je našla za shodno da ih internira. To je učinjeno i sa g. Svetozarom Pribičevićem i svi znaju da je to bio vaskrs njegove političke ličnosti. Vlada kaže, čak se i u odboru sa stisnutom pesnicom to reklo, da će se energično, odlučno boriti sa svima onima koji bi hteli da ruše ovu zemlju ili koji bi radili protivu narodnoga jedinstva. A, gospodo, kao prva mera posle toga javlja se to, da se gospoda neglasno interniraju i to ne na osnovu zakona, ali ako bi se uhvatio ili našao ko, koji bi raznosio letke tih ljudi, onda taj za tu tako strašnu krivicu ide pod sud. Gospodo, za ovako teške krivice treba da se ide pod sud, pa ako je ko kriv, neka ide u aps, a ne ovako da se sa njima nezakonito postupa i da se vode od banje do banje. Ponavljam, ako bi neko drugi iz naroda nosio kakav listić, koji bi ova gospoda potpisala, taj ide u aps, i sa njime se postupa po zakonu o zaštiti države.

Gospodo, u inostranstvu u štampi se često iskorisćuje sve ono što mi ovde govorimo ili što se dešava u našoj zemlji. Čak i naši nesumnjivi prijatelji Englezi padaju u tu zabludu, i onda tako počinju punktacije, koje su se pojavile u drugim zemljama. Ja moram da kažem da postoje punktacije i što se tiče čisto moje pokrajine. To su Englezi našli da treba da bude. Oni smatraju da smo mi iz Centralne Afrike, da smo mi neki Zulukaferi i našli su jednoga „princa“ iz Crne Gore, „princa Mila“, koji je dao svoje punktacije. Zna se, gospodo, on je vrlo lepo živeo u Rimu, pa se preselio u London gde kažu da otmeno živi i da ima sretstva. Mi, međutim, ljudi iz Crne Gore znamo vrlo dobro kakvu kuću i okućnicu on ima i ko je taj princ Milo. Ta se njegova punktacija štampa u zvaničnom organu zato što je izašla u engleskim listovima. To se kod nas, gospodo, štampa, a sve druge stvari se ne štampaju. Taj „princ“ Milo traži suverena prava u granicama Crne Gore i postavlja tačno granice Crne Gore. Punktacija je tačno odredjena i nema tu nikakvog prigovora.

Gospodo, možemo se mi u zemlji među sobom svadjati, možemo se mi svadjati u zemlji s opozicijom, ali ja mislim da se gospoda iz komšiluka, a i gospoda iz nekomšiluka, koja se nadaju da će uspeli da nas zavade i zakrve, ljuto varaju, jer ćemo se mi rrvati letnji dan do podne, ali ako nas ko treći napadne, naći ćemo se mi svi na jednome frontu. Gospoda koja ubacuju razne letke i koja se nadaju da će pocepati našu zemlju, ljuto se varaju, jer ne mogu ništa postići takvim faktima koji su osnovani na zabludama i oko čega oni troše svoje pare. A mi ćemo, gospodo, narodni poslanici, njima odgovoriti kad to

bude zatrebalo onako kako to treba i kako to nama priliči.

Da predjem sada na izborni zakon. Ideja je svakoga izbornog zakona da on bude najbliži izražaj narodnoj volji. Što su bliži rezultati jednog izbornog zakona želji i volji naroda, to je i snaga i moć Parlamenta koji se bira veći. Kad se uzme u račun da se svim ljudima koji hoće jedinstvo zemlje i njenu nedeljivost da mogućnost da biraju, onda treba takvim ljudima dati slobodnu volju da oni mogu da biraju koga hoće, pa ko bude izabran da dodje ovde u Parlament a ne da se udešava jedna računica za koju je Pretsednik našeg Zakonodavnog odbora rekao da se znojio do pola noći da bi ga razumeo, a on je profesor te branše u pravima i specijaliste. Išlo se dotle da su otkazivali ko će biti izvestilac po tome zakonu, jer je svaki osećao da je to malo ženantno. I otkazao je jedan niz gospode kojima je nudjeno da budu izvestioci. A obično se narodni poslanici staraju da budu izvestioci za neki zakonski projekat, jer to čini čast, a ovde, kod ovog zakonskog projekta, otkazivali su kao djavo od krsta. Niko nije hteo da brani ovako trulu granu. Da je to trula grana vidi se što do danas niko nije govorio za ovaj zakonski projekat, niti to može. Dokazivati da je crno belo kao i da je belo crno ne može se. Ovaj zakon niti valja, niti će na osnovu njega da se dodje do raspoloženja u narodu za politiku koja treba oдавde da se vodi, za politiku jedinstva, jugoslovenstva, ekonomskog i socijalnog progressa. Na osnovu ovoga zakona do tih rezultata ne može se doći. Doći će se samo do drugih rezultata, jer vi znate da u narodu postoji gotovo apsolutno neraspoloženje za ovo što mi radimo ovde, da se ovde izglasava sve i da se donose takvi zakoni, koji su toliko nakazni i nazadni, da će trebati niz godina da se njihove posledice leče. A ako se doneše ovaj zakon o izborima narodnih poslanika, pa se samo jedanput po njemu bira, trebaće 50 godina da se posledice isprave.

I zato ja, po savesti, po mome najdubljem uverenju, ne samo što ne mogu glasati za njega, nego ću glasati protivu njega. A mislim da će protivu njega glasati svaki onaj koji bude zrelo mislio i da se ne može saglasiti, ako ni za šta drugo, a ono zbog toga da bude biran na osnovu ovakvog jednog užasnog zakona. (Odobranje, aplauz i uzvici: Živeo!).

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. Alojzije Pavlič radi ličnog objašnjenja.

Alojzije Pavlič: Gospodo narodni poslanici, gospodin uvaženi drug, koga ja puno poštujem, dr. Kešeljević u svome govoru je napomenuo i moje ime kao da ja imam veze sa g. apostolskim nuncijem Pellegrinetijem.

Ja kažem ovo: otkad sam ja poslanik nisam se razgovarao ni sa jednim biskupom, nisam se razgovarao ni sa Korošcem, ni sa jednom drugom velikom ličnošću, pošto ja vodim samo svoju politiku i to za Kralja, za Otadžbinu i za državno i narodno jedinstvo. (Aplauz i uzvici: Živeo!) A ja takode molim svu uvaženu gospodu poslanike, da na ovom mestu ne napadaju crkvene dostojanstvenike, jer se time nikako ne stišavaju verske i plemenske strasti. (Jedan glas: Neka oni ne diraju u državu!) I kod nas nema ni jednog veleizdajnika kako se juče govorilo i danas tretiralo ovde. Ni jednog političara u našoj državi nema, koji bi bio protiv države, koji ima različite poglede na državu i zbog toga moguće je da

traži samoupravu, ali radi samouprave nije veleizdajnik. Protivdržavne punktacije su sve podvale, istorija će utvrditi da se je podvalilo i Korošcu i drugovima. I time ja završavam svoj govor.

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. Miloje Sokić.

Miloje Sokić: Gospodo narodni poslanici, zakonskim projektom, koji je pred nama ide se zatim da se izvrši izmena i dopuna Zakona o izborima narodnih poslanika, koji je donet 10 septembra 1931 godine. Taj oktroisani zakon bio je pre no što je i primenjen u život već jednom prilikom menjan i dopunjavan: Mi smo na bazi takvog zakona i izabrani od naših birača u ovo zakonodavno telo. Kraljevskoj vladi, koja danas posle 15 meseci izlazi sa ovim zakonskim predlogom da menja taj oktroisani zakon, ja, ma koliko da sam lojalan član i pristalica Kraljevske vlade, ne mogu preći preko toga a da joj ne učinim tu zamerku, što je propustila da tako dugo čeka i da zemlju ostavi bez tako jednog važnog zakona.

Mi smo jednom prilikom čuli Pretsednika Kraljevske vlade, a taj njegov govor bio je reprodukovani u našoj štampi, da bi ovaj naš Parlament pretstavljao neku vrstu političke etape, kojim bi se išlo ka normaliziranju političkog stanja i povraćanju političkih sloboda u našoj zemlji. I zaista, gospodo, ako mi za jedan momenat pogledamo na naš zakonodavni i politički rad od kako smo narodni poslanici, ja mogu tvrditi da niko ne može pobiti činjenicu, da je taj naš rad bio prožet velikim naporima i nastojanjima na čuvanju najbitnijih interesa nacionalne države, svakog građanina kao pojedinca i da se razumno i tolerantno stvaralo raspoloženje za normaliziranje naših prilika.

Baš danas, kada se svuda oko naše države vrše vratolomne političke perturbacije, da bi se na kraju krajeva došlo do nacionalističko-šovinističkih režima, čiji su vodi, ne baš svi, ali u većini, deklarirani revizionisti međunarodnih mirovnih ugovora, baš danas nam te pojave skreću najozbiljniju pažnju i traže od nas svrstavanje u nacionalističko-političke falange po svaku cenu.

Poput toga, gospodo narodni poslanici, kad pogledamo, na razvoj političkih događaja, bez malo u svima državama vidimo sliku, da je kod vodećih partijskih ljudi nastalo jedno bezumlje rdavih naslednika, koji usled ličnih i političkih ambicija ne znaju da čuvaju krvavo stečene nacionalne tekovine.

Uzimajući za primer razvoj političkih događaja u našoj zemlji, moram istaći da su lični i partijski motivi pretpostavljeni političkom, nacionalnom i državnom jedinstvu, inače, gospodo moja, kako bi se drukčije moglo razumeti i tumačiti držanje pojedinih vodećih političkih ljudi iz naše opozicije. Pogledajmo samo za momenat u nazad nekoliko godina. U prvoj Vladi naše ujedinjene države mi vidimo g. dr. Antu Trumbića kao ministra inostranih poslova na konferenciji mira u Parizu i u našoj zemlji.

Docnije ga vidimo kao umerenog opozicionara, da bi sve dalje i dalje otišao do ekstremnog opozicionara i da bi ovih dana u jednom stranom listu izašla njegova izjava, da mu je milije biti u zajednici sa Austrijancima i Madarima, nego sa Srbima. Nemojmo preći slučaj g. Korošca, koji je u ovoj državi pre 6 januara bio Pretsednik Kraljevske vlade, zatim jedan od prvih članova Vlade šestojanuarskog-apsolutističkog režima. Takav Pretsednik vlade izašao je ovih dana sa svojim poznatim punktacijama o cepanju

naše nacionalne države. Bacimo pogled i na druge političke ličnosti, koje su ovih dana poput g. Korošca istrčale i traže korenite reforme našeg državnog i narodnog života. Gospodo poslanici, svi oni, kao i svaki onaj koji radi na rasparčavanju naše države, mnogo se varaju. Ne mislim samo zato što naš narod ne da ni pet para za te punktacije i njihovu politiku, nego mislim na spoljno-političke događaje, koji će nam vrlo brzo ne samo skrenuti pažnju, nego i okupirati svakog nacionalnog mislioca u našoj državi.

Fakat je, gospodo, da je danas već naša duhovna ujedinjenost stvarna i jedinstvena. Mi tu nemamo šta da se zavaravamo, kad ovako mislimo. A kada ovako govorim o onim, koji stvaraju duhovne disharmonije, ja ovde mislim na naše nacionalne i političke dezertere, koji su nekada bili na državnom krmilu, a danas nam preko svojih punktacija pričaju o nekom tobožnjem srljanju u propast. Ne zavaravamo se mi kada svojim radom utvrđujemo pravo stanje u našoj zemlji, kad vedro gledamo u svoju budućnost i kad kažemo da smo danas više nego ikada jedno, da smo duhovno i kulturno amalgamisani i da je danas naša duhovna i misiona ujedinjenost ravna onom legendarnom jugoslovenskom nacionalizmu naših narodnih velikana, koji su danas učitelji naše nove generacije i koji će to uvek biti.

Hoću da Vam sve ovo i naročito naglasim zbog toga što je pred nama na rešavanju jedan politički zakon i što su politički i parlamentarni mehanizmi ne samo moderni metodi upravljanja zemljom, nego i najsrećnije metode vladanja. A s druge strane želim da ovo naglasim zbog toga što i politika ima svoje rdavo, često i kobno naličje. Pa, baš zbog toga, treba dobro zagledati i podvući naličje našeg političkog života (*Dragović*: Sve je crno, ne vidi se ništa!) Gospodine *Dragoviću*, nemojte da se nadvikujete. (*Andželić*: Upadice su dozvoljene!) Samo kad su umerne.

Danas su, gospodo poslanici, u našoj zemlji najveći državni protivnici bivši ministri. Oni su ti koji stvaraju pogrešna mišljenja o stanju u našoj zemlji, oni su ti koji su protivnici ovakve države, samo zbog toga što nisu više ministri (Buran aplauz i odobravanje). Ja ovo, gospodo narodni poslanici, verujem zbog toga što ovaj naš „ministarski moral“ ne valja! Svi politički ljudi moraju biti svesni tako zvane političke smene. Smena političkih ljudi državi je potrebna. Državi su potrebne nove snage i ljudi dobre volje. Narod i država ne smeju se fosilisati.

Mi, koji se danas nalazimo u ovom domu, ne moramo sutra biti ovde. I kada se u političkom životu ne bi pravilo pitanje, da li smo na vladi ili ne, da li smo u Parlamentu ili ne, mnogo bismo manje nevolja i državnih teškoća imali, a sigurno ne bismo imali onoliko lažnih vesti o državi i ne bismo omogućavali svojim neprijateljima u inostranstvu da nas ruše našim sopstvenim glupostima.

Zato, gospodo poslanici, treba svi naši politički i nacionalni dezerteri da znaju da je celom Jugoslovenskom narodu jasan njihov rad i da u tom njihovom radu nema nikakvog nacionalizma, nikakvog rodoljublja, nikakve etike. Danas je, gospodo, doba kada političari moraju imati drukčije metode za borbu, ako imaju druge ideje, drugu ideologiju. Danas ne sme biti protivnik države i narodnih interesa ni jedan političar, ako ima drukčija politička shvatanja. Meni, gospodo poslanici, ne laska niti mi je stalo

do proricanja, niti to želim, ali je fakat da nas događaji u Evropi počinju apsorbovati i neće dugo proći kad ce nas spoljni događaji preokupirati. I baš zbog toga hoću da kažem da je neuporediva sramota za neke naše bivše političke lidere, kad se nalaze u redovima naših spoljnih neprijatelja, koji sve čine da naš narod i država ne postoje, i kad s njima zajedno rade protivu svoje rodene narodne kuće.

Mi imamo i svoje iskustvo, pa nam uporedo sa našim političkim događajima neće ništa biti ako pogledamo izvesne događaje u drugim državama. Ako pogledamo na Francusku, gde takode ima političkog haosa, ali ima boljih i rodoljubivih političkih manira. Gg. Erio-u, Pol Bonkuru, ili Daladjeu, ili g. Tardijeu, svejedno je da li su na vladi ili ne. (Zivio Erio!) Oni vode i razvijaju razumnu političku borbu, jer njih ne sagoreva politička sujeta što nisu na vladi. (Tako je!) I dok g. Erio sa vlade ode u Lionsku opštinu ili redakciju svoga lista „Er Nuvel“ i vodi razumnu borbu za svoje ideje, dotle se kod nas odlazi u političku hajdučiju protivu države i narodnih interesa. (Burno odobravanje i aplauz.)

Ja ovo, gospodo, velim zbog toga što je krajnje vreme da se naši politički ljudi emancipuju ovih kobnih manira i što se mora jedanput pristupiti suzbijanju ovog dosadašnjeg „ministarskog“ morala, po kome ministri čim prestanu ministrovati, postaju neprijatelji države. Stoga podimo napred i stvarajmo bolje i poštenije odnose u našem političkom životu. Kultivišimo da oni iz potisnutih redova imaju doći u prve. Svrstavajmo svesne i čvrste nacionalne redove, jer, gospodo, na kraju krajeva ova protivnarodna i protivdržavna borba naših političkih dezertera opominje nas da nam je nacionalizam potrebniji nego ikad i da smo uvek sreem i dušom u njemu.

Ni ovaj zakinski projekt nije savršen, kao što nema ništa savršeno. On je u odboru svesrdno proučen i meni je lično žao što sam poslednjih dana bolešću bio sprečen da do kraja učestvujem u njemu. Zato ću učiniti izvesne primedbe i staviti nekoliko predloga te ako Kraljevska vlada bude voljna da to usvoji. Ali pre nego što to budem učinio, moram ispoljiti svoje veliko zadovoljstvo što je u Kraljevskoj vladi kao i u odboru usvojeno gledište da se za izbornu jedinicu usvoji administrativni srez.

Hoću da kažem, gospodo, da ovaj zakonski projekt omogućuje svakoj administrativnoj sreskoj jedinici da pošalje svoga izabranika, omogućuje i onome srezu iz Zetske banovine, gde nema još ni čestitog puta do kozje staze da takav srez ima svoga predstavnika, koji će u ovom bratskom Domu podići svoj glas i tražiti da se i za te krajeve podjednako ekonomski i kulturno čini onako, kako se to čini za ostale krajeve. Ovaj zakonski projekt mimošao je dva banovinska sedišta. Moje je lično ubedenje da bi bilo bolje da se banovinska sedišta nisu oglašavala za izborne jedinice kao što je to učinjeno, jer, gospodo, ne možemo zaboraviti da ima i lokalnih patriotskih osećanja i zato bih ja molio Kraljevsku vladu i učiniću takav jedan predlog, da se i ova dva banovinska sedišta ne izostave, nego da se i njima dodele poslanici (*M. Dragović*: Zar da Gavra pretstavlja Cetinje?) Ono što mi čini naročito zadovoljstvo to je, da je u ovom zakonu zadržano ono što je našem narodu najsvetije i najpotrebnije za vršenje njegovih dužnosti, a to je pitanje opšteg prava glasa. I ja sam zadovoljan što je u ovom zakonu to sadržano.

Još jedna primedba a to je, gospodo, da u ovaj zakonski projekat nije uneta odredba, kojom bi se zabranilo sveštenicima da zloupotrebjavaju bogomolje u svrhe partijske i ja bih molio Kraljevsku vladu da primi ovu moju primedbu kao predlog i kao amandman, jer, gospodo, to je interes crkve, tada religija i crkva neće biti zloupotrebjavane u partijske svrhe.

Ja znam, gospodo, i vidim već iz govora predgovornika da će se ovom izbornom zakonu činiti kritike i zamerke ali, gospodo, ni jedan izborni zakon nije bio savršen. Gospodo, za našu savest je jasno šta je istina, a to je da naš narod politički razborit, da je za njega država iznad svega i pre svega, da je nacionalno vrlo visoko kuražan i da će znati i umeti braniti i čuvati svoju državu. Naš je rad tu, gospodo. Politički programi opozicije preko punktacija su tu i mi treba ovaj zakon da izglasamo i da omogućimo Šefu države, zatočniku narodnog i državnog jedinstva, da kad nadje za potrebno čini apel na narod i zbog toga je smatram, gospodo, da je ovaj zakonski projekt u velikom preimućstvu nad zakonom oktroisanim od 10 septembra 1931 godine i da mi njime idemo napred. Ovaj zakon, kao i svaki drugi, to dobro treba da uočimo, vodi nas sve boljem zbliženju i boljoj bratskoj ljubavi u našoj zajedničkoj kući, Velikoj Jugoslaviji. Glasaću za ovaj predlog.

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč g. Vošnjak.

Dr. Bogumil Vošnjak: Gospodo narodni poslanici, ja mogu reći da sa teškim srcem pristupam danas ovoj govornici iz razloga što vidim naš državni i nacionalni dom rasklimatan. Iz kojih razloga? Razlozi su vrlo duboki. Razlozi su ti, pošto se širila izvesna načela vladanja, kakva ne bi smela da se šire. Jedno carstvo je propalo radi toga pošto je načelo vladavine ovoga carstva bilo slavno bečko „fortwursteln“. I, gospodo, jedno drugo veliko carstvo je propalo radi Kerenštine, radi defetizma. Najopasniji je defetizam odozgo, ne onaj odozdo. Ja vrlo žalim, da danas nema na tome mestu g. Predsednika vlade, a on bi morao biti na tome mestu, pošto je na dnevnom redu danas jedan politički zakon. Pošto nije ovde g. Predsednik vlade a dužnost mu je bila i potrebno je da je tu, ja sam oslobođen kavaljerstva da ne govorim o njemu u njegovom odsustvu.

Gospodin Srškić ne može biti predstavnik čistog jugoslovenstva, gospodin Srškić izašao je iz Jugoslovenskog odbora da se dōdvoru Nikoli Pašiću. Gospodin Srškić se je posle privoleo carstvu jedne plemenske ideologije, srpske ideologije. Ali kasnije vidimo da je uzeo u ruke jugoslovensku zastavu. Najpreča potreba je jedan jugoslovenski vjeruju. Taj jugoslovenski vjeruju ne vidim u današnjoj većini. Ne vidim takodje jedan drugi vjeruju: jedan ekonomski i socijalni vjeruju, ekonomski socijalni program naše današnje većine. Nema ga. Najveća opasnost današnjeg izbornog zakona je u tome da se hoće da dobiju tri petine mandata i da se izadje jednoga dana na biralište bez ikakvog socijalnog programa, a narodne mase se dobijaju danas samo na osnovu jednog socijalnog i političkog programa. Juče sam prebacio g. Ministru finansija u Finansijskom odboru, da je on predstavnik plutokrata, da je on predstavnik bankokratije, pošto osećam u svojoj duši, on je kao naslednik gospodina Švrljuge samo

predstavnik bogatih klasa u našoj zemlji a nije predstavnik širokih masa.

Gospodo, kad se ovde govori o punktacijama pitam Vas, ko je najpre bio dužan da daje odgovor na punktacije? — Samo gospodin Predsednik vlade. On nikad nije ustao u javnosti ni tu pred Skupštinom sa ove govornice da da odgovor punktašima. Zašto? Pošto je tada on s njima još pregovarao. Ja sam par dana posle Korošćeve punktacije napisao poručeni članak za veliki beogradski list za „Politiku“. Politika nije Vladin list. Ovaj članak nije se smeo saopštiti. Reklo se: Ne sme se saopštiti pošto nije oportuno da se o tim stvarima mnogo piše (Sv. Hodjera: Taj članak bi izašao, da nije bilo putovanja u Rogašku Slatinu!) Pregovaralo se, to je sigurno i o tome nema nikakve sumnje, pregovaralo se pa se posle pristupilo interniranjima. Ja mislim da to nije pametna politika. Ako bi Vlada išla jednim pravcem čisto jugoslovenskim i jednom takvom linijom, onda nikad ne bi došlo do punktacija. Ali kad su videli protivnici ove zemlje da Vlada nema svoje linije, digli su svoje glave. Nikad biskupi ne bi imali razloga da izdadu ovakvu poslanicu ako bi bila jaka Vlada. Veza izmedju punktacija i poslanice biskupa je očita. Ona poslanica posledica je slabosti Vlade.

Gospodo, juče se ovde govorilo o Krfu, o jednoj uspomeni iz moga života, o uspomeni koje se ja nikad neću stideti, da sam na tome saradjivao. Krfska deklaracija vezana je sa jednim žalosnim kompromisom, koji se kasnije strašno svetio

Taj kompromis radjen je sa Nikolom Pašićem, koji nije lteo da ime Jugoslavija, kao ni jugoslovensko ime, udje u Krfsku deklaraciju. Ja opet kažem, da se to strašno svetilo. To se još i danas svetli, i to samo zbog tih prokletih kompromisa. (Živo odobravanje). Zato vam kažem da je vrlo opasno, ako države žive od kompromisa. Ja vam kažem i to da je i naš sam g. Predsednik vlade sastavljen od samih kompromisa. (Smeh i žagor). Gospodo, Predsednik vlade nije običan član vlade, a ja nemam ništa protiv članova vlade, i uveren sam, da medju njima ima i dobrih Jugoslovena, koje ja puno poštujem. Vama je, gospodo, poznato da je u jednom horu glavno horovodja, glavno je kapelnik, a ne onaj koji svira na violinu i zato nisu krivi članovi vlade, nego je kriv Predsednik vlade za sve greške koje je ta vlada učinila. (Smeh):

A šta je najgori kompromis od sviju dosadnjih kompromisa? To je kompromis koje pokušava Vlada da stvara sa negativnim snagama prošlosti, kompromis sa predjanuarskim starim političarima, nejugoslovenima. Isključeno je, da se kao što se čita u grčkoj mitologiji, da se neko okupa u vodi, u Leti, pa da izidje iz vode kao sasvim nov čovek. Tako isto je potpuno isključeno, da se stari ljudi, političari sa starim pogledima, da se oni okupaju, pa izadju kao čiste jugoslovenske devojčice. (Smeh).

Ja neću ovde da odbacujem važnost i ulogu, koju je Ministar unutrašnjih dela uložio u radu ovog zakonskog predloga.

Gospodo, meni je vrlo žao, pošto je g. Ministar moj stari prijatelj, i ja ga molim da me izvini, što moram da govorim baš protivu ovog zakona, ali u interesu budućnosti našeg naroda moram o njemu da govorim.

Ovaj izborni zakon je al-hemija, on je čista al-hemija. (Glas: Šta je to alhemija?) Znete u starom

veku bilo je ljudi, koji su se zvali alhemijeri, a koji su išli po mračnim podrumima, i hteli da prave zlato, i Bog zna šta još, ali to zlato nikada nije postajalo usled te alhemije. Tamo postoje neke starinske retorice u kojima su mešane neke hemijske mase, ali nijednput iz njih zlato nije izašlo.

Ja sam bio pre rata profesor ustavnoga prava, ali nisam u svome životu video ovakav izborni zakon kao što je taj. Čitajte ova dva zakona: zakonski predlog većine i manjine. Zakonski predlog manjine je jasan i bistar, kao što mora da bude svaki zakon koji ne sme biti konfuzan, jer jedan zakon koji je konfuzan nije zakon.

Gospodo, ja imam Ustav u svojoj ruci. Član 13 Ustava jasan je i bistar, on kaže: „Ne može biti udruživanja na verskoj, plemenskoj i regionalnoj osnovi“. Čini se da su sada ušla izvesna udruženja na verskoj, plemenskoj i regionalnoj osnovi u zakon. Čim ste odredili da treba da se postavljaju kandidati samo u šest banovina, a ne u svima banovina, to je već plemensko stanovište, Hrvati koji još nisu Jugosloveni će se dići. Kazaće se i u emigraciji za ovih šest banovina to su srpske banovine, ali nema šest hrvatskih banovina i tako su Hrvati opet u manjini izigrani. Ovako će se kazati sa hrvatske strane. Ako hoćete da se načelo Ustava provede u život potrebno je da saradjuju sve banovine bez razlike. Zašto hoćete da isključite na primer Dravsku banovinu koja potpuno jugoslovenski oseća? Zašto je ona eliminisana, a ona je eliminisana, ako se da pravo odlučivanja u samo šest banovina. I sa verske strane moguć je jedan blok pravoslavni, blok muslimanski, a nije moguć blok katolički. Opet jedan argument u rukama protivnika.

Gospodo, govorilo se o tome da ne sme da bude povezana lista sa strankom. Ja ovde izjavljujem, da je jedan savremeni potez zakonodavstva taj da bude stranka jedna organizacija javnoga prava. To je jedan pogled prošlosti, jedan pogled onih vremena kad se mislilo da je društvo sastavljeno iz miliona molekila pojedinaca, a ne organizovanih grupa, da se kaže da ne sme stranka da udje kao organizovana celina u javni život. Jedan veliki napredak bio bi u celom zakonodavstvu, ako stranku uvedemo kao legalnu organizaciju u naše zakonodavstvo. Ali ako je stranka tu kao organizacija ona mora imati svoj program, bez programa ne može da bude. Ima jedna tačka koja je važna. Vladin predlog hoće da se kolju u jedinom srezu pristalice istih kandidata. To smo videli na poslednjim izborima kako je bilo kada je na istoj listi bilo više kandidata. Šta se desilo? Prošlost se pojavila, radikali protiv demokrata, stare stranke povampirile se usled ovakvih odredaba zakona. Zato je potrebno da na jednoj državnoj listi bude u srezu samo jedan kandidat.

Gospodo, opšte i jednako izborno pravo nije jedan lek za sve, sve se nije postiglo jednakim i opštim pravom glasa. Mogao je Napoleon III da sve plebiscite izvede sa opštim i jednakim izbornim pravom, mogao je to Musolini. Ipak kod današnjeg našeg stanja moramo računati sa opštim jednakim izbornim pravom premda će se budućnost orijentisati korporativnom sistemu, sistemu organizacije ekonomskih grupa. Ali danas nismo još tako daleko. Jugoslavija izgleda kao ostrvo blaženih gde moderne ideje ne dolaze, ili dolaze vrlo kasno.

Ja neću suviše da duljim, ali dozvolite mi da

ipak kažem još nekoliko reči. Nije li karakteristično za naše današnje stanje u zemlji da u Beogradu još nije bio održan ni jedan javni zbor nove stranke nego je došla jugoslovenska organizacija predratnih Jugoslovena, i onaj aplauz koji se na njihovoj skupštini digao, to je dokaz gde je prava žica, da je pravo jugoslovenstvo, socijalne reforme, i jedno novo socijalno i ekonomsko stanje, prava budućnost. A to ne možemo da stvorimo sa starim političarima. Nećemo da pravimo hari-kiri ima za njih Senat. Ne treba da sede ovde, neka idu u Senat.

Gospodo, ja moram da otklonim ovaj vladin zakonski predlog. U njemu je izvedeno strogo sresko načelo. Sresko načelo je dobro, ali samo kad je sresko načelo povezano ili sa strankom ili sa jednom pravom državnim listom. Ako nije ovakav sistem je opasan i poguban. Za mene je pravi sistem državne liste jedna državna lista po sve odvojena od lista sreskih kandidata. Nigde nije potrebnije nego kod nas da budu na jednoj listi Jugosloveni iz svih krajeva. Opasno je za ljude viših kvaliteta kandidovati u kakvom zabačenom srezu. Tu bi vi videli čiste Jugoslovene, koji ne poznaju granice svojih srezova, koji ne poznaju granice banovina, a da ne govorimo o granicama punktacija. Ovaj vam je sistem biranja kao vučenje lozova. Niko ne zna ko će biti izabran. Medjutim sreski sistem je jasan. Tu je vezan kandidat prema biračima, a ovde povezanost sa kandidatom ne može da bude.

Ja izjavljujem da glasam za predlog manjine, pošto je taj predlog kratak i jezgrovit.

Ima još nešto u ovom predlogu većine, što je potpuna nemogućnost, a to je tačka u kojoj se kaže da je Ministar pravde poslednji arbitar ovog izbornog zakona. Kako može, gospodo, biti nosilac izvršne vlasti arbitar i tumač ovoga zakona? (Pljeskanje). To je protivno glavnom načelu, koje je provedeno kroz Ustav, a to je načelo deobe vlasti. Ako stanemo na stanovište deobe vlasti, nije moguće da se nosilac egzekutive meša u zakonodavne stvari, da se meša u legislativu. U to ne može da se meša niko, jer su to dve razne stvari, a ovakva odredba samo je štetna. Ja ću zaključiti svoj govor sa jednim apelom. Mi svi ne smemo toliko do govorimo o normaliziranju prilika. Šta znači to normaliziranje prilika? To je ono normaliziranje g. Vojislava Markovića u Nišu gde se otvaraju pitanja federalizma i unitarizma. Ali još nešto drugo je to. Normaliziranje je povraćanje u stanje pre 6 januara. (Čuju se glasovi: Tako je. Pljeskanje!) Moguća je, gospodo evolucija stanja stvorenog od 6 januara. Ja nisam za ovakvu cenzuru i g. Predsednik vlade je jednom rekao u Skupštini, da će se cenzura ukinuti. Medjutim šta mi vidimo? Vidimo to, da je cenzura upotrebljena sada protiv samih poslanika. Glavna je stvar, gospodo, da ideje od 6 januara ne smeju da iščeznu a bojim se da je glavna težnja Predsednika vlade da polagano iščeznu velike tekovine 6 januara. Mi ne možemo da se vraćamo, gospodo u stanje starih stranaka, pošto je to kraj ove zemlje, kraj Jugoslavije. Ne mogu stara pitanja da se ponovo otvaraju u našoj državi, treba da idemo jasnim jednim pravcem, koji je pravac socijalne pravde. Današnja Jugoslavija nije nosilac socijalne pravde. Na kome je krivica za to? Krivica nije na Skupštini, nego je u Vladi. Politika od 6 januara, izbori od 8 novembra su nas amo doveli.

Ima u današnjoj skupštini jedna falanga borača za jugoslovenstvo, unitarizam i za jugoslovensku državnu ideju. Ova falanga može radi jedne loše politike jednog dana biti pokošena i pregažena.

Ja sam govorio u adresnoj debati da smo mi svi na jednome brodu, pa ako se on nasuče, da će nastati strašna katastrofa. Meni izgleda da je ova naša tadašnja slika sad postala realnost. I zato, gospodo, mi svi treba da pomognemo da taj naš brod ispliva u veliko more jugoslovenstva i socijalne pravde.

Na kraju svojih izlaganja ja ću reći: da samo jedna vlada autoriteta, jedna vlada jakih i najčistijih jugoslovenskih smernica, ekonomskih i socijalnih linija, može izvesti naš narod i našu državu iz ovog današnjeg haosa. Time zaključujem svoj govor. (Odobranje, aplauz i uzvici: Živeo!)

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Ima reč narodni poslanik g. Stevan Ćirić.

Stevan Ćirić: Gospodo poslanici, mnoga gospoda predgovornici kritikovali su ovaj zakonski predlog, mnoga kritika je sasvim opravdana i na svome mestu. To smo i mi radili u odboru, kada je zakonski predlog pred nama bio, ali dopustite da vam ukažem na jednu tešku okolnost koju treba da imate u vidu, da ne biste bili prema Kraljevskoj vladi suviše nepravedni.

Ova Narodna skupština nalazi se u tome nezgodnom položaju sa svojom Kraljevskom vladom da vrlo često mora da donosi takve zakone, sa tako raznorodnim i raznovrsnim, heterogenim elementima u sebi, da se pitamo: je li uopšte moguće te raznovrsne elemente u jednom zakonskom predlogu ujediniti i u sklad dovesti? Dopustite mi da vam konkretno pokažem koji su to elementi ovde, u ovom zakonskom predlogu, koji su Kraljevsku vladu i odbor, koji je ovaj zakon donosio, stavljali u jedan tako težak, bezizlazan položaj, da prave, dopustite mi prost izraz, crven barjak od zelene svile. Prvi element i prvi motiv jeste da se očuva, osigura i obezbedi izbornim zakonom bezuslovno naša zajednička, — to naglašavam naročito gospodi iz manjine, — naša zajednička jugoslovenska ideologija, da ne pretrpi nikakvu opasnost, nikakav riziko prilikom izbora. To se htelo, gospodo. Mi nikako nismo smeli rizikovati za ljubav potpuno demokratije predlog kojim bi možda došla u opasnost ona osnovna podloga našeg državnog života, a to je: državno i narodno jedinstvo sa narodnom dinastijom na čelu. (Uzvici: Tako je!) Drugi element, gospodo, koji se od izvesne gospode poslanika traži jeste da se sa jednog krutog, neelastičnog izbornog zakona predje na malo elastičniji i da tako dodje više do izraza i demokratija u izbornom zakonu.

Vidite, gospodo, ako date zakonu čisto i stoprocentno demokratsko obeležje, veliko je pitanje da li smo onda ostali verni svojoj jugoslovenskoj ideologiji, ili smo je možda doveli u opasnost.

Ako opet uzmete najčvršće i najsigurnije kartele za jugoslovensku ideologiju, onda je veliko pitanje da li uopšte možemo izaći na susret onima, koji žele da se prilike kolike koliko normalizuju. Imajte to na umu, gospodo, pa ćete videti kakav je težak položaj kada se hoće da se ta dva elementa prebrode i da se u jednom zakonskom predlogu u sklad dovedu.

Gospodo, dopustite da zajednički razmislimo o jednoj stvari. Vidite po govorima gospode drugova koji su sa ove govornice pre mene govorili da neki sumnjaju u to da li je potrebno uopšte uzeti u obzir i ovaj drugi element, naime element demokratizovanja. Da na tom pitanju gospode predgovornika damo odgovor najbolje je da uzmemo istorijat 6 januara u obzir.

Da vidimo upravo šta se dogodilo 6 januara. Mnogi misle da je toga dana nastupio izvestan veliki poremećaj u našem državnom životu. Ja to kategorički poričem.

Gospodo, već pre 6 januara u Parlamentu se nešto tako dogodilo, da se može reći da je bio oskrnavljen. Već

pre 6 januara nekoliko naših političkih stranaka odbacile su Vidovdanski Ustav; već pre 6 januara istupali su iz Narodne skupštine, nisu je priznavali i nisu hteli da se vrata u nju, i već pre 6 januara, gospodo narodni poslanici i gospodo senatori — jer vidim da imam čast govoriti i pred gospodom senatorima — ubačena je parola: da ne treba da ima posrednika između Kralja i naroda; parola: Kralj i narod, i ubačena je ne od ma koga, nego od najkrupnije ličnosti našeg tadašnjeg političkog života, vodje, gospodo, da kažem, apostola hrvatskog plemena našeg naroda, Stjepana Radića.

To su fakta i činjenice koje su postojale pre 6 januara. I kad su to fakta i činjenice, onda dopustite da je trebalo povući konsekvencije prema njima. Da se htelo da primeni strogo zakon o zaštiti države na suprot onih koji Ustav nisu hteli da priznaju, ne znam da li bi to bilo bolje nego ono što se uradilo. I, gospodo, da se je pustilo da onaj krnji Parlament životari, vegetira, pa da jednoga dana zaista sasvim izumre, ne znam da li bi bilo bolje da se uradilo to, nego ono što se zaista dogodilo. Jer ono što se zaista dogodilo nije bilo ništa drugo nego da je onaj koji je bio najviše pozvan da državu od opasnosti spase, primio, parolu onoga koji je vodio jedno čitavo pleme i koji je bio apostol hrvatskog naroda.

Kao što vidite, gospodo, 6 januar nije nikakve promene uneo, nego on je tako reći fiksirao, legitimisao ono stanje koje je faktički u tome trenutku već bilo. Kad tako stvari stoje, onda vidimo jasno da 6 januar nije bio sam sebi svrha. U ostalom to je već u manifestu rečeno, jer je rečeno da se uzimaju u obzir stečena prava naroda i da će doći vreme kada će se ona narodu ponovo vratiti. Smisao šestog januara nije ništa drugo nego da je vodja i države i naroda, po svojoj dužnosti prema Bogu, istoriji i narodu i na neposredan poziv samoga naroda poveo svoj narod na onaj pravi put sa stranputice na koji ga je Parlament bio odveo.

Mi smo pošli toga dana onim putem i idemo dalje tim putem. Čitava ova skupština je dokaz da smo na tome putu ostali i da hoćemo i sada da ostanemo. Sada se samo pita da nije možda došlo vreme, da, ostajući i dalje na tome putu, ipak vratimo one demokratske tekovine koje je naš narod navikao da ima.

Zbog toga smatram da ovaj zakonski predlog u tome pogledu, ako može biti i ne odgovara u tolikoj meri onome što sam ja želeo, ipak znači napredak prema zakonu koji je do sada važio.

Ja sam uostalom u odboru, koji je proučavao ovaj zakon stavio neke usmene i pismene predloge, koji nisu primljeni, jer su može biti bili i suviše liberalni, ali pošto je to bilo i političko pitanje i pitanje poverenja prema Kraljevskoj vladi, ja sam se zadovoljio i sa manjim ustupcima demokratiji, a zadovoljan sam i zato što ti ustupci prema sadašnjem zakonu znače izvestan napredak.

Gospodo, sad da se zapitamo ovo. Pošto smo dokazali da treba do izvesne mere zadovoljiti one zahteve koji idu normalizovanju prilika, da li je potrebno to učiniti na izveštačen način i da li smo se ogrešili o demokratiju ako smo uneli izvesne stvari u ovaj zakonski predlog koji obezbedjuje našu jugoslovensku ideologiju. Ja mislim da nismo. Da to dokažemo najbolje je da se uživimo u mišljenje naših političkih protivnika i onda videćemo najbolje da li imamo prava što smo neuobičajene odredbe uneli u zakon i da li ima vrednosti to naše uvarenje. Nama se od strane naših protivnika može prebaciti i kazati, pa kako vi hoćete da zadovoljite demokratiju, a sa druge strane na neuobičajen i na izveštačen način osiguravate većinu, jer kad tako radite onda znači da vi sami ne verujete da imate većinu za ovu ideologiju. Međutim, promislimo, gospodo, da li je tako. Ja sam uveren da u našoj državi i u našem narodu Jugoslovenska ideologija ima bezuslovno većinu, samo ta većina nije raspodeljena kako treba. Istina je i to da možda kod nekoga plemena nema te većine za Jugoslovensku ideologiju, i ako je tako, gospodo, onda je očigledno da mi imamo po demokratskom načelu prava da osiguramo

volju većine celoga naroda do onoga trenutka kad bude jugoslovenska ideologija imala većinu i u svima našim plemenima. Ja tvrdim i verujem da će se to dogoditi. Dopustite mi da vam to obrazložim. Ja to čvrsto verujem i pričam, ma da znam i vidim da se mnogi boje proćanstva sa ove tribine. Jer ova jugoslovenska ideologija počiva na onome što je najsvetije svima nama a to su silne žrtve koje su doprinele ujedinjenju ove naše zajedničke otadžbine i niko nema prava da te žrtve nipošta, a ako je ko moralno bolestan i to čini, gvozdena logika istorije će ga smrviti. Istorija, gospodo, ima svoju logiku i žrtve prinесene ne mogu biti uzalud prinесene, te je pitanje samo moralnog zdravlja kad će oni koji u to ne veruju otvoriti oči i uvideti to.

Drugo, gospodo, ako posmatramo istorijski razvitak naše ideologije, vi ćete videti da ona ima dubokog korena u našoj zajedničkoj istoriji. Neću da se pozivam na Ljudevita Posavskoga u IX veku, dakle pre čitavih 11 stolina godina, koji je prvi pokušao ujedinjenje našega naroda, jer bi to bila više pesma nego logičan dokaz, pošto ne bi mogao potvrditi kontinuitet i beočug po beočug faktima to dokazati. Stoga ja ću se zadržati na logičnom dokazivanju stvari. Ko zna našu istoriju, taj zna da se pri svršetku XVII veka ova ideologija pojavila kod nas kako u srpskom delu tako i u hrvatskom delu našeg naroda.

Djordje Branković Treći i Pavle Vitezović tu potrebu ujedinjenja već su jasno uvidjali, samo je još borba bila oko toga kako ujedinjenje da nastane da li da to izve Srbi ili Hrvati. Dakle, kao što vidite, već krajem XVII veka postojalo je nešto što je postojalo gotovo sve do svetskog rata da su mnogi osetili da je ujedinjenje potrebno, samo nisu znali ko da ga izvrši. Medjutim, za nas je jasno da je to ujedinjenje, jedino moguće ujedinjenje, u bratskom zagrljaju izraženo. (Odobranje). Početkom XIX veka ova ideologija je jasno formulisana u ilirskom pokretu i formulisali su je baš naša braća Slovenci i Hrvati. Simbol toga vremena su Gaj i Vraz. U sredini XIX veka ona dobija političko obeležje u znaku zajedničke borbe Srba i Hrvata. Jelačića i Rajačića za svoju slobodu, a zatim u drugoj polovini XIX veka radom Kneza Mihaila i Štrossmajera dobila je i definitivni oblik i postala duhovna stvarnost. Ko poznaje istoriju, taj je video da je samo pitanje kratkog vremena kad će postati i konkretna stvarnost, kad će postati i politička stvarnost.

E pa, gospodo, kad mi vidimo da je to ideologija koja ima uporišta u vekovima u našoj istoriji, ja ne mogu da verujem da će ti putevi kojima smo do sada išli, kojima su nas vodili naši najbolji ljudi, da će nas sa tih puteva moći odvesti na stranputicu ljudi koji mereni prema ovima koje sam spomenuo izlaze kao Djura Vukašin prema vojvodi Momčilu.

Gospodo, jedanput sam, to je bilo 1925 godine, u jednom javnom govoru u Karlovačkoj gimnaziji o Sv. Savi usudio se reći i pričati, kad je Radić bio republikanac i u najvećoj opoziciji prema ovoj našoj ideologiji, da ni on neće moći povesti hrvatski narod tom stranputicom i da je pitanje vremena kada će poći ovim putem kojim mi idemo. Dobio sam sjajnu satisfakciju, jer i ako su mnogi mislili onda da sam lud, kada sam izrekao ove reči. Radić je ipak pošao tim putem. To je dokaz da je lutanje po onoj stranputici bila samo kratkotrajna psihoza, sasvim logično. Zar vi mislite da Hrvati koji su stvorili tu ideologiju u ilirskom pokretu, koji su je najvećma negovali, koji su je dali Štrossmajeru, koji ju je definitivno formulisao, zar vi mislite da Hrvati mogu izneveriti ovu ideologiju? Ne, ne mogu, jer ona je njihova. Ona je najlepše što su oni i svojoj i zajedničkoj našoj istoriji dali. Pojedini čovek katkad padne u afekat pa se posle kaje što je učinio nešto što se često ne može ni popraviti. I narod pada katkad u afekat, psihozu i ona je opravdana ovim strašnim događajima koji su se dogodili u Narodnoj skupštini. Ali baš zato ja mirne savesti ne idem u demokratiju do krajnjih granica, što ne mogu dopustiti da sada odlučuje jedan deo naroda,

kad je u psihozi, kao što ne bi zdrave pameti dopustio nekome čoveku da u afektu donosi kakvu važnu odluku.

Ali, gospodo, ima tu još jedna stvar, ja sam malopre rekao da mi imamo većinu, samo da nije dobro raspodeljena, ali ako uzmemo i besmrtnike naše istorije, a imamo prava da računamo sa svima živim snagama našega naroda, onda je ona čak i pravilno raspoređena, jer sa Štrossmajerom, Ljudevitom Gajem i drugim velikanima, koji i danas žive, jer oni su večni, imamo većinu za ovu jugoslovensku ideologiju u svakom našem pleмену.

Ovo nije, gospodo fraza, nego jedna duboka istina, i ja izazivam sve one koji ne veruju nama i ne veruju u ovu ideologiju, da mi pokažu one besmrtnike koje bi oni mogli da uračunaju za svoje i čiji bi autoritet oni za sebe mogli uzeti.

Gospodo, ima još jedan razlog zbog čega ja u načelu ovaj zakonski predlog moram da primim, a to je, što kad je u pitanju suština i forma, onda se uvek mora žrtvovati forma suštini.

Juče je sa ovoga mesta g. Bačić kazao nekoliko vrlo lepih primera iz Rimske istorije, koje sam i ja mislio kazati, ali ih sada neću ponavljati, i pokazao je kako je taj narod koji je bio najzreliji u pogledu državotvorstva, jer je stvorio državu koja je osvojila ceo svet i na čijem pravu i danas počiva celokupno naše pravo, kako je taj narod umeo u izvesnim trenucima da žrtvuje formu da bi spasio suštinu. I to, gospodo, nije bila slučajnost da je i g. Bačiću i meni i svima drugima, koji o tome misle, palo na pamet da u prvome redu navedu primere iz rimske istorije. To leži u logici stvari. Dobri državnici jasno će videti šta je suština, i jasno će videti šta je forma, pa će tačno odmeriti vrednost i jednog i drugog elementa i neće se ustručavati da žrtvuju element manje vrednosti elementu veće vrednosti, a Rimljani su bili prvi državnici i pravnici i prirodno je da nam njihova istorija pruža bezbroj takih primera.

Dopustite mi, gospodo, da se ovde osvrnem na mnoge opaske naših kolega koji su ovde govorili i koji su me potsetili na izvesna mesta iz mog govora za vreme debate o Prestonoj besedi. To su ona gospoda poslanici koji su tvrdili da nikakva obozbedjenja kojima se osigurava jugoslovenska ideologija ne mogu se proglasiti za reakcionarna. I ja sam u tome svom govoru ubacio jednu parolu o cenzusu rodoljublja, pa sam kazao da onaj način, na koji smo mi izabrani, nije tako reakcionaran, ko što se misli, jer svaka država ima pravo i dužnost da daje građanska prava samo onima koji su njeni priatelji (Odobranje), i koji će ta građanska prava upotrebiti na njenu korist, a ne na njeno kidanje i propast (Uzvići: Tako je!)

Ali moram, gospodo, da dodam još i ovo. S obzirom na to da imamo oba elementa u vidu, i jugoslovensku ideologiju koja je važnija, i prelaz ka normalizovanju političkih prilika, ja mogu da kažem da u ovome zakonskom predlogu mogu samo da pozdravim da se tim zakonskim predlogom omogućava da udju u Parlament i ljudi koji su danas možda izvan njega. Dopustite mi da odmah pobijem onaj prigovor koji bi mi dobacila gospoda protivnoga mišljenja. Gospoda će reći: Zar vi mislite da su se prilike toliko popravile, zar u ovo doba punktacija koje niču na sve strane, kada raznovrsni elementi podižu glavu, zar vi mislite da danas treba davati izborni zakon sa više sloboda?

Ja smatram da te punktacije nisu nova stvar, one su sada samo kazane, one su sada samo izrečene, ali ti pogledi na svet kod tih stranaka postojale su i pre. U tom pogledu nema nikakve razlike u suštini, ima razlike samo u tome da se nešto poznalo, što pre nije bilo jasno rečeno. Pogledajmo sada drugu stranu, da vidimo bilans aktive i pasive što se dogodilo na drugoj strani. Na drugoj strani vidimo da je opozicija razbijenija više nego ikad, naročito više nego što je bila pre jedne godine i po dana. To je svakako jedna aktiva. Dalje mi vidimo da smo osnovali jednu stranku, za sada sa više klubova, i ma da koliko izvesna gospoda, kojima priliči prema njihovoj mladosti, da žele da rade u toj stranci bržim tempom, ipak

to ne smeju poreći i jako greše, ako o ovoj strani iro- nično govore, jer ona je tu, mi na njoj radimo, mi smo u našim srezovima njenu ideologiju preneli, jasno je da da- nas imamo stranku koju onda još nismo imali. I prema tome zato što nije bilo pre izbora to stranke, a sada je ima, i to znači, da su se prilike popravile. Ali ima još nešto. Ja sam imao prilike da čujem u odboru, a čule su se takve izjave i od samih aktivnih ministara, ja bih rado verovao u takve izjave i mišljenja, da oni punktaši nemaju pravo više da govore tako autoritativno u ime hrvatsko-slovenač- kog dela naroda (Glasovi: Tako je!) Ako je to tačno, i ako za tim punktašima ne stoji onoliko naroda, kao što je stajalo sa pok. Radićem, pa i to je jedan dokaz da su se prilike popravile.

Gospodo, i to je jedan dokaz, da treba ići ka norma- lizovanju prilika. Zbog toga smatram, da je dobra strana ovoga zakona to, što ima tendenciju, da se, malo po malo, predje sasvim normalnoj demokratiji. Jer, na kraju kra- jeva to bi bio i naš ideal: Jugoslovenska ideologija osigu- rana slobodnom i nepomućenom voljom čitavog naroda i sva tri naša plemena.

Gospodo, još jedan razlog pao je protiv ovoga zakona i to s jedne strane, od jednog vrlo uglednog našeg druga, koga ja lično mnogo cenim, ali taj razlog ne mogu da pri- mim. Rečeno je: Ovaj zakonski predlog kosi se čak i sa samim Ustavom, jer Ustav osigurava svakome jednako pravo glasa, međjutim, mi majorizujemo i time što relativ- noj većini dajemo apsolutnu većinu i dajemo šta više tri petine mandata. Na kraju krajeva izlazi, da jedan glas iz relativno većine vredi više nego glas iz drugih stranaka. Međjutim, gospodo, ja ne mogu da podelim to mišljenje, a ovo zašto. Tu nije povredjeno opće i jednako pravo glasa. To je matematički efekat, to je matematička reperkusija, koja se može dogoditi i u drugome sistemu. Dopusnite, gospodo, da to na jednome primeru dokažem. Zna se, gos- podo, da je engleski izborni zakon takav, da se za posla- nika proglašuje onaj kandidat u srezu, koji je dobio u tome srezu relativnu većinu. Šta više čak nema ni naknadnih izbora. Šta se dogodilo 1924 godine? Konzervativna stranka dobila je dve trećine mandata, jer je pobedila u dve tre- ćine srezova. Čovek bi mislio da je za tu stranku onda gla- salo 67% od svih glasača. Međjutim, nije glasalo toliko, glasalo je nešto preko 40%. Dakle, kao što vidite, i ako je glasalo samo 40% birača za tu stranku, ipak je matema- tički efekat bio to, da je njen svaki glas vredio jedan i po glas, pa se mandati popeli na 67%, 410. od 615. Dakle, kao što vidite, ovde nema povrede Ustava, ovde imamo na či- sto posla samo sa matematičkim efektom, koji se može dogoditi i sa drugim izbornim zakonom. I nemojte, gospodo, zaboraviti ovo. Kao što u Engleskoj ne zna onaj birač, ni- kad ne zna, koliko će njegov glas vrediti, nego se tek na- knadno vidi da glas stranke koja je dobila većinu, može da vredi više nego jedan, tako isto ni ovde se ne zna, čiji će glas vrediti više i ko će dobiti relativnu većinu.

Dakle vidi se, da nije niko unapred tu oštećen, i nije niko unapred tu favoriziran. Gospodo, dopustite da ima vrlo mnogo razloga, zbog čega se ovo htelo, i zbog čega ja ovo pozdravljam. Vidite, gospodo, istorija parlamenta- rizma pokazuje ovo da su se svi parlamenti, naročito kon- tinentalni, malo po malo otreali, i da jedva jedvice može se reći za nekoga, da ispunjava svoju dužnost. Fašističke teorije parlament odbacuju. Međutim, jedan jedini parla- menat, koji nije nikada odmahnuo, to je Engleski parla- menat. Ja znam, gospodo, da zavisi to kod talenta jednoga naroda, kako će upravljati svojom sudbinom, ali budite uve- rani da je i taj fakat da se i relativnom većinom glasova mogla dobiti apsolutna većina mandata, delovao, da se Engleski parlamentarizam nije nikada izigrao. Jer šta se događalo u onim parlamentima, gde je za ljubav matema- tičke traženo, bilo da parlament bude verna slika biračkih masa. Šta se događalo? Biračke su mase bile razbije- ne i parlament davao sliku razbijenih stranaka koji su medju sobom iz raznih razloga, morale da prave koalicije. A to znači, cenkanje, učenjivanje, žongliranje političkim

uverenjima i onda su posledico toga bile, da su te koali- cijne morale da funkcionišu tako, da nisu bile kadre da odgovore svojoj dužnosti. Dakle traži se, da ta stranka koja bi dobila većinu dobije i tri petine mandata. I tako treba da bude da se osigura radna većina. Potrebno je, da u ovom prelaznom vremenu, kad već nosimo punu odgovor- nost, da možemo da radimo sve ono što smatramo da je spasonosno za državu, i obratno da za sve što uradimo ne- simo punu puncatu odgovornost.

To su razlozi, koji mene vode, da u načelu glasam za ovaj zakonski predlog tim pre, što ja mislim, da će se i po ovom izbornom zakonu birati verovatno jedna Narodna skupština. Ja ga smatram prelaznim, i ne smatram ga kao zakon, koji treba doneti za duža vremena. Što više mene lično ne bi iznenadilo, kad bi ova Narodna skupština sla- čajno radila još dve godine, da se po ovom zakonu ne bi biralo ni jedanput, jer bi medjuvremeno mogao biti donesen jedan nov zakonski predlog koji će biti bolji, ali dodajem da je po mom mišljenju, i ovaj današnji projekt zakona o kome diskutujemo ipak znatno bolji, nego onaj predjašnji. (Živo odobravanje).

Gospodo, ipak ne mogu u ovom zakonskom predlogu sve da odobrim. Ima izvesnih stvari, na koje moram da ukážem i kojima moram da prigovorim.

Ja sam to učinio u odboru, moram učiniti i ovde, smatram za svoju dužnost i ako moji prigovori nadju odjeka u Skupštini, mislim da će Kraljevska vlada gledati na njih drukčije onda, kad su bili samo moje mišljenje, mišljenje jednog člana odbora.

Prva stvar, nemojte zameriti, čisto je lokalne prirode, to je što sa bolom moram da konstatujem, ne da se po- žalim protiv toga, ne da protestujem, što je Dunavska ba- novina ovim zakonskim predlogom veoma prikraćena. Od 58 novih poslanika, poslaničkih mandata, ne računam no- sioce liste, nego cifarski utvrđenih ovih 58 poslanika, naša Dunavska banovina dobija samo jednog jedinog i slovima jednog. Ako se uzme da je naša banovina sastavljena iz Šumadije i Vojvodine, dakle par ekvelans nacionalnih po- krajina, — (Odgovarajući na jednu upadicu: Sedam gra- dova su se borili o tu dičnu čast, da se u njima rodio Omir), — pa ja bih voleo da se slična plemenita utakmica povede izmedju devet banovina, koja je najnacionalnija i koja je naše pleme najviše nacionalno.) I kad mi već ovde, gospodo, protivureče, izjavljujem da se Dunavska banovina te ple- menite utakmice ne bi bojala, i da dam jedan dokaz više našoga požrtvovanja, ovo izjavljujem da će Šumadija i Voj- vodina, koje su tolike žrtve podnele, podneti i ovu žrtvu, koja se ponovo od nas traži. (Uzvići: Tako je!)

Ali, gospodo, kamen spoticanja, koji naročito izaziva čoveka na prigovor, to je § 14. Ja čisto žalim što nije § 13, pa bi verovali da je nesrotan broj baksuz. Po tome § 14, u kome ima puno pogrešaka, i koje se bezuslovno moraju ispraviti — ja neću o sitnicama da govorim, možda ću uzeti reč u specijalnoj debati. Ja sam maločas rekao da odo- bravam majoriziranje, da ona stranka koja dobije relativnu većinu dobije tri petine mandata, ali i to majoriziranje treba da ima granice. Nikako ne odobravam da to majoriziranje ide tako daleko da ona stranka, koja dobije 60% glasača, da ta stranka učestvuje i u podeli one dve petine man- data sa punim brojem svojih glasača. Ako hoćemo da ma- tematički izračunamo, da matematičkom formulom to izra- zimo, ovo šta to znači. Koliki će biti broj mandata one stranke koja dobije 60% glasača ili više, kaže nam ova formula:

$$N = \frac{(2p + 309)m}{500}$$

pri čemu p znači procenat dobivenih glasova, a m ukupan broj mandata u Narodnoj skupštini.

Iz ove formule može da se dobije jedna druga koja je takodje potrebna, t. j. da se vidi koliki procenat man- data dobija najveća stranka ako dobije 60 ili više proce- nata glasača. Ta formula glasi ovako:

P, što znači procenat mandata, jednako je $\frac{2p + 300}{5}$ pri čemu malo p opet znači procenat dobivenih glasova.

Kad se uzme da je p procenat koji je najveća stranka dobila, onda dobijemo, da stranka koja je dobila 60% glasača dobija 84% mandata i za svaki daljih 2 i po procenta glasača dobija jedan procenat mandata više, tako, da na 62 i po % glasača dobije 85% mandata, a na 65% glasača 86% mandata. (Čuje se: Alhemija!) Nije to alhemija, nego matematika, a Kant je kazao da u svakoj stvari ima toliko istine, koliko u njoj ima matematike.

Gospodo, vidite da je to toliko majoriziranje, koje se apsolutno ne može odobriti. Kad se stane na načelo da je za solidnu radnu snagu dovoljno 60% mandata, onda ako se tih 60% dobiju na samim izborima, ne vidim razloga zašto nije dovoljno 60% mandata za radnu snagu za Parlamentat u ovom drugom slučaju.

Ima još jedna matematički čudna stvar. Koga to zanima, neka napravi ovu tablicu da može videti šta sve može po § 14 da se dogodi. (Zagor!) Ovo je, gospodo, načelna debata o izbornome zakonu u kome se mogu dogoditi anomalije, a ja upotrebljavam reč anomalije, umesto apsurdnosti, jer apsurdnost nije parlamentarna reč. To treba da se čuje i da se zna, jer u kuloarima Parlamenta ne bih upotrebio reč anomalija.

Napišite, gospodo, pet srezova jedan za drugim: A, B, C, D, E.

Srez A) ima 15.000 birača: na prvoj glasačkoj listi 6500, na drugoj 4200 i na trećoj 4300;

Srez B) ima 12.500 birača: na prvoj glasačkoj listi 5700, na drugoj 3800 i na trećoj 3000;

Srez C) ima 10.000 birača: na prvoj listi 5200, na drugoj 4200 i na trećoj 600;

Srez D) ima 8000 birača: na prvoj listi 3900, na drugoj 1000 i na trećoj 3100;

Srez E) ima 7500 birača: na prvoj listi 3700, na drugoj 790 i na trećoj 3100.

Ukupno je broj birača u toj maginarnoj banovini, koja ima pet srezova, 53.000 birača, i to na prvoj listi 25.000, koja je dobila relativnu većinu, na drugoj listi 13.990 i na trećoj listi 14010.

Po ovom zakonskom predlogu ona lista sa relativnom većinom dobija $\frac{2}{3}$ poslanika. Ona može dobiti manje ili više, ali uzmimo da je dobila $\frac{2}{3}$. U kome srezu dobija poslanik? Ona dobija poslanika pre svega u srezu C, jer taj kandidat ima apsolutnu većinu. Zatim dolaze sa te liste oni kandidati za poslanike gde lista ima najviše glasova, t. j. iz sreza A) i iz sreza B), odande dakle gde ima glasova 6500 i 5700. To su ta tri poslanika najveće grupe. Sad dolazi na red da dobije poslanički mandat grupa koja ima 14.010 glasova. Mandat će dobiti u jednom od ona dva sreza, pošto je pravilo kod ovoga zakona da svaki srez mora da dobije poslanika i da srez koji je već posednut ne može dobiti drugog poslanika. Tako će ta lista u srezu D) dobiti poslanika, jer je u tom srezu dobila veći broj glasova (3100) nego u E) srezu, gde je dobila 3010.

Naposletku ona lista sa 13990 glasova mora dobiti, htela ne htela, onaj srez koji je jedini ostao prazan, a to je srez E) gde je dobila samo 790 glasova.

Druga kandidatska lista imala je u srezu A) 4200 glasova, u srezu B) 3800 glasova, u srezu C) 4200, u srezu

D) 1000, u srezu E) 790 glasova i baš kandidat toga sreza koji nije ništa Bogu zgrešio taj je izabran za poslanika sa te liste. Ali, gospodo, ako ne posmatramo ovu anomaliju sa gledišta stranke koja kandiduje, nego posmatramo sa gledišta sreza E) dobijamo još veću anomaliju. U tome srezu I lista dobija 3700 glasova, III lista 3010, a II lista samo 710 i taj srez će zastupati poslanik koji nije dobio više nego par stotina glasova. Gospodo, one koji stoje na uverenju, da svaki srez treba da ima poslanika, pitam ovo: šta je s time dobiveno? Šta je dobiveno da u srezu E) imate istina poslanika, ali baš onoga, protiv koga je 90% glasača glasalo, imate za poslanika baš onoga koga gotovo niko nije htelo, i to onoga poslanika koji u svojoj rodjenoj stranci ima upravo najmanje privrženika. To tako ne može ostati. I ja sam slobodan, neću drugim primerom da vas zamaram, da vam stavim izvesne konkretne predloge kako bi se ovo moglo i mislim i moralo popraviti.

1. Treba napustiti ideju da svaki srez ima poslanika, jer kao što vam rekoh, time što bi jedan srez mogao dobiti za poslanika onoga koji tamo ima najmanje glasova i u svojoj stranci najmanje privrženika, a time ja mislim nije ništa Bog zna šta dobiveno.

Drugo, treba i na opoziciju primeniti isto načelo kao i na većinu, a to je da ulaze za poslanike oni koji imaju apsolutnu većinu, a zatim oni sa najvećim brojem glasova.

Treću stvar, koju imam da predložim kao konkretnu, to je da napustimo preterano majoriziranje iznad tri petine i da se u tome slučaju, ako jedna stranka na izborima dobije tri petine, glasova, tome proporcionalno raspodele i mandati, jer u tome slučaju radna većina je osigurana. I ja kako shvatam zakonski predlog, jedino se to i htelo. Jer ako preterano majoriziramo i nehotice doći ćemo u sumnju da se više vodi računa o našim mandatima na ponovnim izborima nego da učinimo nešto što je za državu i narod korisno.

Iz tih razloga ja verujem da neću moći glasati za § 14 jer ne mogu da snosim odgovornosti za ovakve anomalije. Ali za zakonski predlog u načelu iz onih velikih razloga koje sam malo čas pomenuo, ukoliko smatram da je ovaj zakon napredniji od predjašnjeg i ukoliko smatram da je sa njime jugoslovenska ideologija dovoljno obezbeđena i da se ide putem za normalizovanje prilika, ja ću ipak gospodo glasati (Pljeskanje).

Potpredsednik Dr. Avdo Hasanbegović: Gospodo, sa vašim pristankom ja ću današnju sednicu zaključiti, a iduću zakazati za utorak 14 ovog meseca u 9 časova ore podne sa ovim dnevnim redom:

1 Produženie pretresa izveštaja odbora za proučavanje zakonskog predloga o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika za Narodnu skupštinu;

2 Izbor odbora za proučavanje zakonskog predloga o izmenama i dopunama pojedinih propisa o agrarnoj reformi.

Prima li Narodna skupština ovaj dnevni red? (Prima). Objavljujem da je primljen. Današnju sednicu zaključujem.

Sednica je zaključena u 12.15.

P R I L O Z I

INTERPELACIJA

PROF. ALOJZIJA JAN. PAVLIČA I DRUGOVA, NARODNIH POSLANIKA, NA GOSPODIŃA MINISTRA UNUTRASNJIH POSLOVA ZBOG IZVRGANJA RUGLU NADBISKUPA DR. BAUERA NA MASKEN BALU U AUTO KLUBU U BEOGRADU

Na osnovu § 71 Zakona o poslovnom redu i Ustava čl. 68 čast je podneti potpisanim narodnim poslanicima interpelaciju:

Gospodine Ministre,

Dana 4 februara bila je u auto klubu zabava sa igrankom, na koju je bio dopušten pristup i maskama. Medju maskama upala je u oči svima jedna grupa maski obučenih u odijela katoličkih sveštenika. Jedna je maska imala insigneje biskupa predstavljajući zagrebačkog nadbiskupa dr. Antu Bauera, a ostale maske njegovu pratnju: dva asistenta i dva redovnika. Maska-nadbiskup čitajući neki sastavak izvrgavala je ruglu katoličku crkvu, njezine ustanove i službenike. Od policijskih organa nisu ove maske bile je-

gitimirane. Došle su odigrale svoju ulogu i otišle posle nesmetane od policijskih organa. Pouzdano se zna da su te maske bili neki državni činovnici.

Gospodine Ministre? Ovo javno izvrgavanje ruglu ustanova i službenike katoličke crkve uz placet policijskih organa — teško se dojmila svijui katolika. Taj dojam je to teži, što je za nišan ruglu uzet časni starac predstavnik katolicizma u našoj državi nesumnjivo veliki patriota zagrebački nadbiskup dr. Bauer. Katolici dobijaju dojam da se pod zaštitom vlasti smije nosmetano i nekažnjeno vredjati njihove verske osjećaje.

Gospodine Ministre? Ovo javno izvrgavanje ruglu ustanova i službenike katoličke crkve uz placet policijskih organa — teško se se dojmila svijui katolika. Taj dojam je to teži, što je za nišan ruglu uzet časni starac predstavnik katolicizma u našoj državi nesumnjivo veliki patriota zagrebački nadbiskup dr. Bauer. Katolici dobijaju dojam da

se pod zaštitom vlasti smije nosmetano i nekažnjeno vredjati njihove verske osjećaje.

Gospodine Ministre? Ovakvi postupci zaslužuju najoštriji osudu, pa Vas molimo da nam u Narodnoj skupštini odgovorite:

1. Je li Vam poznato slučaj izvrgavanja katoličkih verskih osjećaja javnom ruglu na zabavi u Auto klubu?

2. Je li Vam poznato da se to odigralo po državnim činovnicima uz prečulno odobrenje Vaših policijskih organa?

3. Jeste li voljni povesti postupak i protiv Vaših policijskih organa i protiv onih koji vrijedjaju katoličke vjerske osjećaje, te ih kazniti da se u buduće spriječe ovakvi slučajevi.

Izvolite, Gospodine Ministre, i ovom prilikom primiti uvjerenje o našem osobitom poštovanju.

8 februara 1933 godine

Prof. Pavlič Alojzij
narodni poslanik.

PRILOG I

INTERPELACIJA

PROF. PAVLICH ALOJZIJ I DRUGOVALI NARODNI POSLANIK NA GOSPODINA MINISTRA UNUTARNIH I ZBIRNOG POKRETA ZBOG IZVRGAVANJA RUGLU KATOLIČKIH VJERSKIH OSJEĆAJA NA ZABAVI U AUTO KLUBU I PROGRADU

Gospodine Ministre

... (mirrored text from the left column) ...